

Kielemme käytäntö

nimien määräosan sijamuodon määräytymistä tutkittaessa ja mitkä tiet voivat johtaa tyydyttäviin ratkaisuihin käytännön nimikysymyksissä. Nimistönhuollossa, kuten kielenhuollossa yleensäkin, vieläpä lainsäädännässäkään lähdetään siitä periaatteesta, että suositus, sääntö tai määräys mahdollisimman pitkälle perustuu vakiintuneeseen käytäntöön. Niinpä ei tässäkään nimistönhuollon yksityiskohdassa ole kyseessä Enkaman arvelema kielentutkijain mieltymyksiin pohjautuva sääntö vaan yleiseen kielenkäyttöön perustuva suositus.

Kai Enkamaa ja ilmeisesti myös hänen kollegaansa Kerkko Hakulista näyttää kielenhuollossa enemmän miellyttävän totalitaarinen komento: kieli ja sen käyttäjät alistetaan »nyrkkisääntöön». Tätä nimitystä on Hakulinen käyttänyt nominatiivisen ja genetiivisen määräosan valintaa koskevasta menettelytavastaan. Itse kuvailin tuota nimien käsittelyä mekaaniseksi, teoreettiselta pohjalta luoduksi ratkaisumalliksi. Sanontani näyttää ärsyttäneen Enkamaa. Hän puolustaa nyrkkisääntöä sillä, että se on »syntynyt käytännön tarpeista». Se kai on selvää: mihin muuhun sitä tarvittaisiin. Mutta kielen käytäntöön, minkään tuntemani kielen käytäntöön sääntö ei perustu. Erityisen häiritseväksi on nähtävästi koettu säännön soveltaminen takäätuvasti: vanhat nimiasut on muutettu radikaalin uudissäännön poikkeuksettomuuden nimissä.

Enkama esittää säännöstään neljä ominaispiirrettä. Ensimmäisen ja toisen ominaisuuden luonnehdinta on kyseenalainen, vaikka »nimenantaja» ymmärrettäisiin »nimeämisperusteeksi», jota ilmeisesti tarkoitettiin. Tuskin voidaan sanoa, että nyrkkisäännössä paikan maantieteellinen luonne määrää määritteen sijan. De facto kyseessä on nimen perusosana käytetyn lekseemin määräämä sija, ei paikan geofyysisen luonteen; esim. Kaspianmeri (Kaspijskoje more) on järvi. Kuinka tahansa, ei suomessa, ei ruotsissa, ei venäjässä ole näkyvissä Enkaman ja Hakulisen nyrkkisäännön päteminen. Se on kielitajun vastainen: yhdysnimet tai -sanat eivät yksinkertaisesti muodostu perusosan mu-

»Genevejärvestä» ja vähän muistakin nimistä

Virittäjän toimitus lähetti edellä olevan maisteri Kai Enkaman kirjoituksen nähtäväkseni ja toivoi siihen vastinetta.

Yleisiä kommentteja Enkaman Genevejärven puolustus tuskin kaipaa, jos Virittäjä 1/1983 on tallessa: siinä on esitetty suomen kielen ja sen tutkimuksen näkökulmasta, mitkä tiet eivät vie perille paikan-

Kielemme käytäntö

kaan eri tavoin. Muutama esimerkki ruotsista perusosana *hav(et)*: *Adriatiska havet, Ohotska havet, Labradorhavet, Tasmanhavet, Berings hav, Barents hav, Laptevhavet, Karahavet, Rosshavet* ja perusosana *öarna*: *Kommandörsöarna, Lipariska öarna, Natunaöarna, Marshallöarna, Orkneyöarna, Shetlandsöarna* (Världatlas, Esselte kartor, Stockholm 1979). Toisen ominaispiirteen luonnehdinnassa Enkaman sanoista kuulua sellainen käsitys kuin nominatiivi tai genetiivi nimen määritteessä osoittaisi erilaista arvostusta. Kummallinen epäily! Sitä tosiona emme toki voi muuttaa, että kuulumme eurooppalaisen kulttuurin piiriin. Sen vuoksi tunnemme siihen kuuluneita tapahutumia ja henkilöitä, esim. kapteeni Cookin, paremmin kuin eteläisempien kulttuurien henkilöitä, esim. heimopäällikkö Hérehé-tuéa, olkootpa arvostuksessamme yksityishenkilöt ja heidän tekonsa kunnialla tai häpeällä merkittyjä.

Kolmantena ominaisuutena Enkama esittää seuraavan: sääntö, jonka mukaan suomalainen perusosa (*joki, järvi, saari* jne.), vieläpä sen luku (*saari, saaret*) määrää nimen määriteosan sijan, perustuu kansainvälisiin normistoihin ja suosituksiin. Tuota väitettä ei ole perusteltu, enkä pidä sitä oikein ymmärrettävänäkään. Neljännen väitteen osalta viittaa edellisessä Virittäjässä esittämiini lukuihin (s. 155), jotka varsin selvästi osoittavat, ettei oma nimistömme anna tukea nyrkkisäännölle vaan juuri kielilautakunnan hyväksymälle kannalle, joka lievästi suosii nominatiivialkuisuutta. Tähdensin myös sitä, että kielilautakunnan suositukset kautta linjan 1–6 pyrkivät säilyttämään nimet lähellä originaaliasuaan, mikä merkitsee kansainvälisten nimistönhuoltoperiaatteiden noudattamista. — Mitä vääristymiä Enkama muutoin pelkää Antarktiksella tulevan, jos seurataan kielilautakunnan suositusta? Ei kai nominatiivialkuinen nimi sinänsä mitenkään vääristetty ole.

Enkama toteaa miltei kaikissa 1970–80 ilmestyneissä suomeksi toimitetuissa kirjoissa ja maantieteellisissä tietokirjoissa käytetyn nyrkkisääntöä. Varmasti ainakin

niissä julkaisuissa on käytetty, joissa asian tuntijana on ollut Kai Enkama tai Kerkko Hakulinen! Mutta muussa kielenkäytössä uudet nimiasut eivät ole vakiintuneet.

Enkama esittää vastaukseksi, niin hän kirjoittaa, suuren joukon kysymyksiä. Niihin ei siis ilmeisesti pitäisi puuttua lainkaan. Väärinkäsitysten välttämiseksi ja oikeiden tietojen välittämiseksi ehkä on aihetta parin yksityiskohdan käsittelyyn. Olisi todella kiintoisaa tietää, mitkä kaikki seikat ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat jonkin nimiasun syntyyn ja vakiintumiseen. Mutta tieto tuskin muuttaisi kieltä ja sen lakeja. Vakiintuneiden nimiasujen *Marmameri, Sulumeri, Cookinsaaret* jne. muuttaminen *Marmaranmeri, Sulunmeri, Cooksaaret* -asuiksi merkitsee häiriötä kielenkäyttöön; siksi muutos on aiheeton. Nominatiivi- ja genetiivialkuisuuden periaatteellisen pohdinnan kannalta on kai yhdentekevää se, että aiemmin käytetty *Sundameri* on väistynyt. Käytännön nimistönhuollon kannalta on kyllä syytä tyytyväisyyteen muutoksen johdosta, koska Jaavan ja Floresin saarten nimiin perustuvat liittynäisnimet, *Jaavanmeri* ja *Floresinmeri*, ovat kielilautakunnan suosituksen mukaisia ja sopivat myös nyrkkisääntöön. Samaan nimiasuun *Salomonsaaret* pääsemiseksi nimistönhuoltajat ehdottelivat aikoinaan lis. Hakuliselle, että nyrkkisäännön kannattajat valitsisivat perusmuodokseen *Salomon*-asun ja saisivat sääntöään noudattaen *Salomonsaaret* eli saman asun kuin kielilautakunnan suosituksen mukaan perusmuodosta *Salomo* muodostettaessa. Mutta se ei kelvannut: Suomen Standardisoimisliitolle näkyy kaupatun *Salomosaaret* ja samoin moniin muihin julkaisuihin välittämättä virallisen nimistönhuoltoelimen kannasta tai ulkoasiainministeriön vahvistamasta maan nimestä.

Enkama antaa sen väärän käsityksen kuin kielentutkijat ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimitoimisto olisivat muuttaneet äkisti kantaansa Suomen Standardisoimisliiton julkaiseman maiden nimien luettelon ilmestyttyä. Niinhän ei ole tapahtunut. Enkaman pitäisi kyllä tietää, että Standardisoimisliitto ei ottanut

Kielemme käytäntö

varteen nimiasiantuntijain huomautuksia eikä liioin paljastanut standardin käyttäjille, missä kohdin sen luettelo poikkeaa virallisesta käytännöstä. Senkin hän tietee, ettei Standardisoimisliitolla ole maassamme virallisen tai muutenkaan yleisesti tunnustetun kielen- tai nimityshuoltoelimen asemaa. Olen Kai Enkaman kanssa samaa mieltä siitä, että yhteistyö on tarpeen, ei vain sanoina vaan tekoina.

EVA MARIA NÄRHI